

АІ АЕ²Ç Î Î ÈÒÓ ÒÀ Î ÐÎ Î Î ÇÈÖ² Í À ÑÓ×ÃÍÎ Î Î Ó ÐÈÍ ÈÓ Î ÐÀÖ²
ÓÈÐÀ-Í È

Досліджено особливості й основні причини дисбалансу на ринку праці України, проаналізовано стан попиту та пропозиції робочої сили, визначено основні напрямки подолання дисбалансу.

Розвиток ринку праці кваліфікованої робочої сили є важливим завданням для забезпечення сталого економічного зростання нашої країни. Структурна перебудова економіки обумовила відповідні зміни на ринку праці України, зокрема щодо професійно-кваліфікаційного складу попиту і пропозиції робочої сили. Аналіз дисбалансу попиту та пропозиції на ринку праці та його основних причин є важливим завданням, оскільки його результати відображають рівень задоволення потреб економіки в робочій силі, забезпечення належного рівня життя населення.

Вагомий внесок у дослідження дисбалансу попиту та пропозиції на ринку праці здійснили такі вітчизняні і зарубіжні вчені, як Бандур С.І., Богиня Д.Б., Боровик В.С., Брич В.Я., Буряк П.Ю., Васильченко В.С., Грішнова О.А., Григор'єва М.І., Єрмакова Е.Е., Калініна С.П., Котляр А.Е., Лібанова Е.М., Лук'янченко Н.Д., Мартякова О.В., Никифоренко В.Г., Онікієнко В.В., Петрова І.Л., Петюх В.М., Рофе А.І. та інші.

Мета статті – аналіз поточного стану попиту та пропозиції на ринку праці України та розробка пропозицій щодо подолання відповідного дисбалансу.

З моменту проголошення незалежності в Україні спостерігається стійка динаміка скорочення чисельності населення (у 2000 р. – 49 429,8 тис. осіб проти 46 646,0 тис. осіб у 2007 р.), а також скорочення населення працездатного віку при збільшенні кількості населення непрацездатного віку. Але в сучасних економічних умовах відбувається скорочення чисельності безробітного населення (у 2000 р. – 2 655,8 тис. осіб проти 1 417,6 тис. осіб у 2007 р.), збільшення зайнятого (у 2000 р. – 20 175,0 тис. осіб проти 20 904,7 тис. осіб у 2007 р.) та економічно активного населення. Ця тенденція обумовлена, перш за все, виходом на ринок праці осіб непрацездатного, зокрема пенсійного віку. Вказана закономірність є причиною виникнення дефіциту трудових ресурсів необхідної якості та кваліфікації, що стає суттєвим обмежувачем прискорення темпів економічного зростання практично в усіх галузях економіки.

В Україні із числа незайнятих працевлаштовується менше третина громадян, і це при тому, що щорічно потреба підприємств в робітниках для заміщення вільних робочих місць є досить великою. Модернізація виробництва, розширення застосування та розвиток нових наукоємних технологій ведуть до змін професійно-кваліфікаційної структури попиту та пропозиції на ринку праці та підвищення вимог до якості робочої сили. Сучасне становище характеризується високою нестачею кваліфікованих кадрів за окремими професіями та спеціальностями. Швидке зростання економіки призвело до того, що деякі галузі зростають на 20–50% на рік, проте пропозиція робочої сили у цих сферах, навпаки, скорочується. Однією з причин неспівпадіння попиту та пропозиції на ринку праці є те, що втрачено престиж робітничої професії, а звідси – нестача відповідних кадрів для комплектування підприємств. Це знайшло підтвердження в проведеному аналізі зайнятості України за період 2000–2007 рр. (табл. 1).

Усього за 2007р. центрами зайнятості працевлаштовано 1 098,6 тис. осіб (45,4% від тих, хто потребував працевлаштування). У той же час звернулися в центри зайнятості 2419,7 тис. осіб, а потреба підприємств у працівниках склала 660,3 тис. осіб, звідки видно, що чисельність осіб, які звернулись до центрів зайнятості, перевищує потребу підприємств в 3,7 рази, при цьому роботодавці не можуть підібрати необхідні кадри. В 2000р. ситуація склалась наступним чином — центрами зайнятості працевлаштовано 597,0 тис. осіб, звернулись в центри зайнятості 2 744,1 тис. осіб, а потреба підприємств у працівниках склала 68,2 тис. осіб. Потреба підприємств в 40,2 рази менше, ніж бажаних знайти роботу. Тобто ситуація з працевлаштуванням на ринку праці України в 2007 р. відносно 2000р. значно покращилась. Це обумовлено підвищенням ділової та економічної активності суб'єктів господарювання.

Таблиця 1

Аналіз зайнятості України за період 2000–2007 рр.[1]

Роки	Кількість незайнятих громадян, які скористалися послугами державної служби зайнятості, в цілому за рік				Потреба в робочій силі, на кінець року	Навантаження незайнятого населення на одне вільне робоче місце, вакантну посаду, на кінець року
	Всього, тис. осіб	з них		перебували на обліку, на кінець року		
		працевлаштовано	тис. осіб		у % до тих, які перебували на обліку	
	тис. осіб	у % до тих, які перебували на обліку	тис. осіб	тис. осіб	осіб	
2000	2 744,1	597,0	21,8	1 188,0	68,2	17
2001	2 760,2	772,7	28,0	1 028,8	96,9	11
2002	2 799,2	831,8	29,7	1 055,2	123,9	9
2003	2 835,2	877,3	30,9	1 003,7	138,8	7
2004	2 900,6	984,2	33,9	998,9	166,5	6
2005	2 887,7	1 049,8	36,4	903,5	186,6	5
2006	2 700,4	1 070,8	39,7	780,9	170,5	5
2007	2 419,7	1 098,6	45,4	660,3	169,7	4

Подальші дослідження проблеми невідповідності попиту та пропозиції на ринку праці України показали, що на сьогоднішній день найважливішою проблемою залишається невідповідність заявлених вакансій у державну службу зайнятості й професійних характеристик незайнятих громадян, які шукають роботу. Дані про потреби підприємств й організацій у працівниках за досліджуваний період представлено у табл. 2.

Таблиця 2

Потреба підприємств у працівниках за професійними групами у 2002-2007 рр. (на кінець періоду; тис. осіб) [3]

ПРОФЕСІЙНІ ГРУПИ	2002	2003	2004	2005	2006	2007
законодавці, вищі державні службовці, керівники, менеджери (управителі)	6,7	8,0	10,3	12,7	10,6	11,1
професіонали	12,9	15,1	16,9	18,6	14,5	16,5
фахівці	12,2	13,8	15,3	17,4	15,4	15,6
технічні службовці	2,3	2,6	4,4	5,1	5,3	6,4
працівники сфери торгівлі та послуг	6,8	7,5	9,9	12,4	14,5	15,1
кваліфіковані робітники сільського та лісового господарств, риборозведення та рибальства	1,7	1,8	2,0	2,3	1,9	1,4
кваліфіковані робітники з інструментом	44,7	48,8	53,6	56,0	50,7	48,8
робітники з обслуговування, експлуатації та контролювання за роботою технологічного устаткування, складання устаткування та машин	27,9	30,4	38,0	39,6	33,4	31,7
найпростіші професії	8,7	10,8	16,1	22,5	24,2	23,1

Дані таблиці 2 показують, що в 2007 р. відносно 2002 р. зростає потреба підприємств в працівниках сфери торгівлі та послуг (в 2,2 рази), професіоналах та фахівцях (в 1,28 разу), працівниках робочих професій (в 2,7 рази).

На підприємствах України на сьогодні катастрофічно не вистачає ремонтного персоналу всіх напрямків і категорій: будівельників, верстатників й інших. Сьогодні потрібні: токарі, токарі-розточувальники, фрезерувальники (роботодавці замовили майже 2 тис. фрезерувальників, тоді як серед зареєстрованих безробітних їх налічува-лось лише 440 осіб).

Однією з основних причин дисбалансу на ринку праці є неспівпадіння структури професійної освіти з потребами підприємств у робочій силі, що обумовлює значні непродуктивні витрати державних і особистих коштів громадян, моральні втрати суспільства. На ринку праці набуло поширення негативне явище, коли випускники професійних і вищих навчальних закладів не можуть працевлаштуватись, оскільки спеціальність, яку вони отримали, не потрібна економіці. Так, незважаючи на постійне зниження реального рівня безробіття, на обліку в центрах зайнятості перебуває 25–30 тис. випускників вищих і професійно-технічних навчальних закладів. Найбільша кількість безробітних серед випускників вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації – за спеціальностями «Облік та аудит», «Банківська справа», «Правознавство», «Економіка підприємництва» та випускників навчальних закладів I–II рівнів акредитації – фахівців з бухгалтерського обліку і операторів комп'ютерного набору, працівників сфери торгівлі та побутових послуг [2, с. 26].

Таким чином, для подолання проблеми дисбалансу на ринку праці необхідно внести конструктивних заходів:

1. Необхідно розробити механізм прогнозування й моніторингу потреб ринку праці. Прогнозування стану ринку праці повинно проводитися на 3 рівнях: рівень навчальних закладів, підприємств і центру зайнятості, на державному рівні. На першому рівні вищі й професійно-технічні заклади повинні проаналізувати різні аспекти працевлаштування випускників. На другому рівні головними виконавцями повинні бути центри зайнятості і підприємства. Фахівці центрів зайнятості через систематичні дослідження та спілкування з роботодавцями встановлюють перспективні потреби в фахівцях. На третьому рівні – Міністерство освіти, Міністерство праці й Міністерство економіки повинні не тільки розробляти програми пріоритетного розвитку, але й виробляти комплекс заходів щодо фінансування освіти.

2. Державній службі зайнятості необхідно організувати співробітництво з роботодавцями, при якому з ними повинні вестись постійні роз'яснювальні роботи із приводу важливості в сприянні працевлаштуванню. Однією з головних форм співробітництва є стажування безробітних на робочих місцях, так само надання дотаційних місць, які створюються за рахунок коштів Фонду соціального страхування на випадок безробіття.

3. Необхідно проводити профорієнтаційну роботу та інформувати школярів й абітурієнтів про те, які професії користуються попитом на ринку праці, щоб випускники не поповнювали ряди безробітних, одержавши освіту.

4. Не менш актуальним є професійне перенавчання й підвищення кваліфікації, завдяки яким можна працевлаштувати людину на те робоче місце, яке є в базі центра зайнятості, що скоротить період очікування роботи згідно зі своєї професією.

5. Важливий напрямок підвищення рівня зайнятості – самозайнятість. Це дозволить людині відкрити власну справу, тим самим забезпечивши роботу собі й робочі місця іншим безробітним.

Таким чином, протягом тривалого періоду часу в економіці України зберігається дисбаланс між професійно-кваліфікаційною структурою попиту та пропозиції робочої сили. Тому для ефективного врегулювання попиту та пропозиції на ринку праці доцільно розробляти комплексні заходи: такі, як тісне співробітництво з роботодавцями, систематичне інформування випускників про потреби підприємств й організацій у працівниках, своєчасне перенавчання й підвищення кваліфікації працівників, організація власного бізнесу.

Література

1. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Маршавін Ю. Шляхи врегулювання професійно-кваліфікаційного дисбалансу на ринку праці // Україна: аспекти праці. – 2007. – № 6. – С. 25–29.
3. Пищулина О. Основні напрями реформування політики держави щодо регулювання ринку праці та управління трудовими ресурсами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.niss.gov.ua.
4. Спасенко Ю. Ринок праці кваліфікованої робочої сили: стан та умови ефективного розвитку // Україна: аспекти праці. – 2007. – № 4. – С. 15–21.
5. Ярошенко Г., Заюков І. Розвиток механізму взаємодії ринку праці і професійної освіти України // Україна: аспекти праці. – 2007. – № 6. – С. 25–29.